

O‘ZBEKISTONDA DEMOKRATLASHTIRISH VA FUQAROLIK JAMIYATI NAZORATINING NAZARIY VA MA’NAViy ASOSLARI

*Jomonqulov Bekzod Shokir o‘g‘li, Guliston davlat universiteti II
bosqich tayanch doktoranti*

THEORETICAL AND SPIRITUAL FOUNDATIONS OF DEMOCRATICIZATION AND CIVIL SOCIETY CONTROL IN UZBEKISTAN

*Jomonkulov Bekzod Shokir oglu, second-stage doctoral student at
Gulistan State University*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ДУХОВНЫЕ ОСНОВЫ ДЕМОКРАТИЗАЦИИ И КОНТРОЛЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ

*Джомонкулов Бекзод Шокир оглы, докторант II курса
Гулистанского государственного университета*

Annotatsiya: ushbu maqolada O‘zbekistonda demokratlashtirish va fuqarolik jamiyati nazoratining nazariy va ma’naviy asoslari tahlil qilingan. Demokratik jarayonlar, fuqarolik jamiyatining rivojlanishi va davlat bilan jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarning mustahkamlanishi jarayonlari jamiyat farovonligi va huquqiy adolatni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, milliy va ma’naviy qadriyatlarni rivojlantirish ham demokratik jamiyatni shakllantirishda katta rol o‘ynaydi.

Kalit so‘zlar: demokratlashtirish, fuqarolik jamiyati, ma’naviyat, huquqiy adolat, milliy qadriyatlar, davlat va jamiyat munosabatlari, bag‘rikenglik, yoshlar tarbiyasi, ma’naviy rivojlanish, ochiq muloqot.

Abstract: This article analyzes the theoretical and moral foundations of democratization and civil society oversight in Uzbekistan. Democratic processes, the development of civil society, and the strengthening of relations between the state and society play an important role in ensuring social well-being and legal justice. Additionally, the development of national and moral values also plays a significant role in shaping a democratic society.

Key words: democratization, civil society, morality, legal justice, national values, state and society relations, tolerance, youth education, spiritual development, open dialogue.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и духовные основы демократизации и гражданского контроля в Узбекистане. Демократические процессы, развитие гражданского общества и укрепление отношений между государством и обществом играют важную роль в обеспечении благосостояния общества и правовой справедливости. Кроме того, развитие

<https://orcid.org/0009-0007-6121-5848>

e-mail:

bekzodjomonqulov339@gmail.com

национальных и духовных ценностей также играет важную роль в формировании демократического общества.

Ключевые слова: демократизация, гражданское общество, духовность, правовая справедливость, национальные ценности, отношения между государством и обществом, толерантность, воспитание молодежи, духовное развитие, открытый диалог.

KIRISH. O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan buyon demokratik islohotlar va fuqarolik jamiyatining rivojlanishi davlat siyosatining muhim yo‘nalishiga aylandi. Ushbu islohotlarning asosiy maqsadi – jamiyatda erkinlik, ochiqlik va adolatni ta‘minlash orqali fuqarolarning ijtimoiy faolligini oshirish hamda davlat boshqaruvida ularning ishtirokini kuchaytirishdan iborat¹. Demokratlashtirish jarayoni nafaqat davlat tizimida, balki fuqarolik jamiyatini mustahkamlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi². Shu sababli, ushbu maqolada O‘zbekiston kontekstida demokratlashtirish jarayonining nazariy asoslari hamda fuqarolik jamiyatining nazorati va uning ma‘naviy poydevorlari o‘rganiladi.

ASOSIY QISM. Demokratlashtirish jarayonining nazariy asoslari haqida to‘xtalganimizda, demokratlashtirish jarayoni jamiyatning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotiga erkinlik, adolat va oshkoralikni olib kirishiga alohida urg‘u berishimiz kerak. O‘zbekistonda demokratlashtirish jarayoni quyidagicha amalga oshirilmoqda, deya olamiz. **Huquqiy davlat tamoyillariga rioya qilish** – qonun ustuvorligini ta‘minlash va barcha fuqarolar uchun teng huquq yaratish orqali amalga oshiriladi³. Demokratlashtirish jarayonida huquqiy davlat tamoyillariga rioya qilish fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu esa sud-huquq tizimini isloh qilish, mustaqil sud tizimini yaratish, korrupsiyaga qarshi kurashish kabi chora-tadbirlarni talab qiladi. Huquqiy davlat tamoyillari fuqarolar va davlat o‘rtasidagi

munosabatlarni huquqiy asosda tartibga solish orqali davlat boshqaruvining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, bu o‘rinda **ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish**ni ham e‘tiborimiz markazidan chetda qoldira olmaymiz. Demokratik islohotlarni amalga oshirish uchun iqtisodiy o‘sish, ijtimoiy farovonlik va barqarorlikni ta‘minlash zarur⁴. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish demokratik jarayonlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun zarur shartlardan biridir. Iqtisodiy barqarorlik va farovonlik fuqarolarning turmush darajasini yaxshilaydi, bu esa ularning jamiyatda faol ishtirok etishiga, o‘z huquq va manfaatlarini himoya qilishga imkon beradi. Shu ma‘noda, iqtisodiy islohotlar orqali kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash, investitsiya muhitini yaxshilash va yangi ish o‘rinlari yaratish demokratik jamiyatni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi.

Shu o‘rinda bir savolni o‘rtaga tashlashimiz muhim: **fuqarolik jamiyati qachon kuchayadi va bunga qanday erishmoq mumkin?** Bunga jamiyatning barcha qatlamlarini qamrab oluvchi tashkilotlar va institutlar faoliyat ko‘rsatishi orqali erishiladi⁵. Fuqarolik jamiyati demokratik jamiyatning ajralmas qismi bo‘lib, fuqarolarning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishini ta‘minlaydi. Fuqarolik jamiyatining kuchayishi nodavlat notijorat tashkilotlar (NNT), jamoatchilik birlashmalari, mustaqil ommaviy axborot vositalari, professional uyushmalar va boshqa fuqarolik institutlarining rivojlanishi bilan bog‘liq. Bu institutlar davlat hokimiyati faoliyatini nazorat qilish, jamoatchilik fikrini shakllantirish, fuqarolarning huquq va

¹ Ismailov M. (2021). From Strong State to a Strong Civil Society in Uzbekistan. Academia.edu. – b.15.

² Ubaydullaeva D. Political Liberalization and Emerging Civil Society in Uzbekistan. ANU Press, 2022. – b.34.

³ Juergenliemk, H. Civil Society Reforms in Uzbekistan: More than Government Chicanery? Academia.edu, 2013 – b.45.

⁴ Nabiyev F. Demokratiya va davlat boshqaruvi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – b.49.

⁵ Ergashev M. Fuqarolik jamiyati asoslari. Toshkent: Nodirabegim, 2015. – b.34.

manfaatlarini himoya qilish kabi vazifalarni bajaradi. Fuqarolik jamiyatining rivojlanishi davlat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro ishonchni mustahkamlaydi hamda fuqarolarning davlat boshqaruvida faol ishtirokini ta'minlaydi. Fuqarolik jamiyatida **siyosiy ishtirokchilikning kengayishi** esa, demokratlashtirish jarayonida siyosiy ishtirokchilik muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu fuqarolarning davlat boshqaruvida faol ishtirok etishini ta'minlaydi. Siyosiy partiyalar, saylov jarayonlari, nodavlat tashkilotlar va jamoatchilik harakatlari fuqarolarga o'z fikrlarini bildirish va davlat siyosatiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatini yaratadi. Siyosiy ishtirokchilikning kengayishi jamiyatdagi barcha qatlamlarning manfaatlarini hisobga oluvchi qarorlar qabul qilishga xizmat qiladi va bu orqali ijtimoiy adolatni ta'minlaydi.

Axborot erkinligi va oshkoralikni ta'minlash. Demokratik jamiyatning yana bir muhim omili bu axborot erkinligi va oshkoralikni ta'minlashdir. Fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirok etishi uchun ularning tegishli axborotlarga ega bo'lishi zarur. Ommaviy axborot vositalarining erkinligi va mustaqilligi, davlat organlarining faoliyati to'g'risida ochiq axborot berilishi, shaffoflik tamoyillarining amalda qo'llanilishi demokratlashtirish jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Bu fuqarolarga o'z huquqlarini himoya qilish va davlat organlari faoliyatini nazorat qilish imkonini beradi.

Fuqarolik jamiyatining nazorat funksiyasi.

Fuqarolik jamiyati nazorati – bu fuqarolarning davlat boshqaruviga ta'sir ko'rsatish imkoniyatini oshiruvchi va jamiyat hayotining barcha sohalarida davlat hokimiyati faoliyatini kuzatib boruvchi mexanizmdir. Fuqarolik jamiyati nazorati nafaqat davlat qarorlarini baholash va nazorat qilish, balki fuqarolar huquqlarini himoya qilish, jamoatchilik fikrini shakllantirish va jamiyatning ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati nazoratining asosiy yo'nalishlari quyidagilardir: **ijtimoiy nazorat, maqsadli nazorat, erkin axborot olish va tarqatish,**

fuqarolik tashabbuslari va davlat bilan hamkorlik. O'zbekisto fuqarolik jamiyatida ijtimoiy nazorat funksiyasi haqida gapirganda OAV, NNTlar va fuqarolik tashkilotlari orqali davlat siyosati va amaldagi qonunchilikka nisbatan jamoatchilik fikrini shakllantirish va kuzatish nazarda tutiladi⁶. O'zbekiston tajribasida OAVning mustaqil va erkin faoliyat yuritishi jamoatchilik fikrini shakllantirishda va davlat organlarining faoliyatini nazorat qilishda muhim o'rin tutadi. Fuqarolar tomonidan ochiq muloqot va tanqidiy yondashuv imkoniyatlari oshirilib, davlatning faoliyatiga munosabat bildirish huquqi ta'minlanmoqda. Bu holat, o'z navbatida, davlat organlarining javobgarligini oshirish va fuqarolarning ishonchini qozonishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ijtimoiy nazorat bilan birgalikda, maqsadli nazorat mexanizmi ham faol tarzda ishlab turibdi. **Unga ko'ra,** turli sohalarida davlat qarorlari va harakatlarini nazorat qilish, qonunlar va siyosatni amalga oshirish jarayonlarida davlat organlarining mas'uliyatini oshirish taqozo etilmoqda⁷. Maqsadli nazorat orqali fuqarolik jamiyati turli sohalarida davlat organlarining faoliyatini kuzatib boradi. Bu jarayonda alohida sohalar, masalan, ta'lim, sog'liqni saqlash, ekologiya, iqtisodiyot va ijtimoiy himoya sohalarida davlat tomonidan qabul qilingan qarorlarning amalga oshirilishi nazorat qilinadi. Bunda NNTlar, fuqarolik harakatlari va mutaxassislar o'z bilim va tajribalaridan kelib chiqib, davlat faoliyatiga baho beradilar va takliflar kiritadilar. Bunday faoliyat davlat siyosatining amalda samaradorligini oshirishga va fuqarolarning manfaatlarini hisobga olishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda fuqarolik jamiyati nazoratining asosiy yo'nalishlaridan biri **Erkin axborot olish va tarqatish** – aholining axborotga bo'lgan talabini qondirish, siyosiy qarorlar haqida ochiq axborot berish orqali fuqarolarning davlat ishlari haqida xabardor bo'lishini ta'minlashdan

⁶ Rasulov X. O'zbekistonda fuqarolik jamiyatining rivojlanish yo'llari. Toshkent: Sharq, 2019. – b.75.

⁷ Jalolov U. Ijtimoiy nazorat mexanizmlari. Toshkent: Universitet, 2014. – b.58.

iboratdir ⁸ . Fuqarolik jamiyatining nazorat funksiyasini amalga oshirish uchun axborot erkinligining ta'minlanishi muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonda davlat organlarining faoliyati to'g'risida ochiq va aniq ma'lumotlarni aholiga taqdim etish orqali jamiyatning ishonchi va davlatga bo'lgan munosabati yaxshilanmoqda. Ochiq axborot vositalari orqali fuqarolar davlat siyosati, qabul qilingan qarorlar va qonunlar haqida to'liq ma'lumot olishlari mumkin. Bu holat fuqarolarning siyosiy jarayonlarda faol ishtirok etishlariga, davlat organlarining javobgarligini oshirishga va davlatning ochiqlik siyosatini rivojlantirishga yordam beradi.

Fuqarolik jamiyatining nazorat funksiyasi nafaqat tanqidiy nazoratni, balki davlat bilan hamkorlikni ham o'z ichiga oladi. Fuqarolar va fuqarolik jamiyati institutlari davlat bilan hamkorlik qilib, ijtimoiy muammolarni hal qilishda faol ishtirok etadilar. Bunday hamkorlik davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Fuqarolik tashabbuslari orqali aholining ehtiyoj va muammolarini davlat siyosatiga kiritish, bu muammolarni tez va samarali hal qilish imkoniyatlarini oshiradi. Fuqarolik jamiyatining nazorat funksiyasi davlat organlari faoliyatining samaradorligini oshirish, davlat va jamiyat o'rtasida o'zaro ishonchni mustahkamlash hamda davlat boshqaruvida fuqarolarning faol ishtirokini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bu esa, o'z navbatida, demokratik jamiyatni rivojlantirish va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga erishish imkonini beradi.

Fuqarolik jamiyatining rivojlanishi va demokratlashtirish jarayonlari O'zbekistonda **yuksak ma'naviyatga** asoslanadi. Bu jarayonlar jamiyatda yuksak axloqiy tamoyillar va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan bo'lib, quyidagi omillarni o'z ichiga oladi:

⁸ Ismailov M. (2021). From Strong State to a Strong Civil Society in Uzbekistan. Academia.edu. – b.15.

⁹ Ilkhamov A. (2019). The Thorny Path of Civil Society in Uzbekistan. Academia.edu. – b.102.

¹⁰ <http://m.xabar.uz/uz/mahalliy/20242025-yillarda-ozbekistonda-otkaziladigan-madaniy-tadbi>

Milliy qadriyatlarni e'zozlash – milliy urf-odatlar va an'analarni hurmat qilish orqali jamiyatda fuqarolarning ongini o'stirish ⁹ . O'zbekiston Respublikasida milliy qadriyatlarni e'zozlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Milliy bayramlar, madaniy meros obidalari, milliy kiyimlar va urf-odatlarini saqlash va rivojlantirish orqali fuqarolarning o'zligini anglash va ma'naviy ongini yuksaltirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda 2023-yilda 1000 dan ortiq milliy-madaniy tadbirlar o'tkazilgan bo'lib, bu jamiyatda milliy qadriyatlarni e'zozlash va hurmat qilishni rag'batlantiradi¹⁰.

Jamiyatda birdamlik va bag'rikenglik – o'zaro hamkorlik va kelishuv madaniyatini rivojlantirishdan iboratdir¹¹. Jamiyatda birdamlik va bag'rikenglikni rivojlantirish demokratik jamiyatning ajralmas qismi bo'lib, fuqarolar o'rtasida o'zaro hurmat va hamkorlik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Bag'rikenglik va diniy erkinlik tamoyillari O'zbekistonda davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilangan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2022-yilda O'zbekistonda 150 dan ortiq turli millat va elat vakillari o'zaro hamjihatlikda yashayotgan bo'lib, ularning 136 ta madaniy markazi faoliyat ko'rsatmoqda. Bu esa jamiyatda millatlararo totuvlikni mustahkamlashda va bag'rikenglik tamoyillarini targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi¹².

Yoshlarga ta'lim va tarbiya – yosh avlodning yuksak ma'naviyatli va barkamol shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlash orqali demokratik qadriyatlarni yoshlar orasida tarbiyalash¹³. Yoshlar jamiyatning kelajagi ekanligi bois, ularning ta'lim-tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim jarayonida nafaqat ilmiy bilimlarni berish, balki yoshlarda yuksak axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish ham muhim hisoblanadi. O'zbekistonda hozirgi vaqtda 10 milliondan ortiq

¹¹ Ubaydullaeva D. Political Liberalization and Emerging Civil Society in Uzbekistan. ANU Press, 2022. – b.54.

¹² <https://uzsmart.uz/encyclopedia/encyclopedia/51516.html>

¹³ Karimov I.A. O'zbekiston: Milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura I–jild T.: "O'zbekiston", 1996. – b.146.

yoshlar mavjud bo'lib, ularning ma'naviy rivoji davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. 2023-yilda 5000 dan ortiq ta'lim muassasalarida yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini rivojlantirishga qaratilgan dasturlar amalga oshirilgan¹⁴. Yoshlarga oid davlat siyosati doirasida sport, san'at va boshqa ijodiy yo'nalishlarda ko'plab loyihalar amalga oshirilmoqda, bu esa ularning har tomonlama barkamol bo'lib shakllanishiga yordam beradi.

Ma'naviyat va ma'rifat markazlari faoliyati. O'zbekistonda demokratlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda ma'naviyat va ma'rifat markazlari muhim o'rin tutadi. Ushbu markazlar orqali aholiga ma'naviy tarbiya berish, milliy qadriyatlarni targ'ib qilish va jamiyatdagi axloqiy tamoyillarni mustahkamlashga katta e'tibor qaratiladi. 2023-yilda O'zbekistonda 200 dan ortiq ma'naviyat va ma'rifat markazlari faoliyat olib borib, ular orqali 1 milliondan ortiq aholi qamrab olingan. Bu markazlar jamiyatda yuksak ma'naviyatni shakllantirish va demokratik qadriyatlarni mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi¹⁵.

Oilaviy qadriyatlarning ahamiyati. Demokratik jamiyatda oilaning o'rni va ahamiyati katta. O'zbekistonda oila institutini mustahkamlash va oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish orqali jamiyatda ma'naviy barqarorlikka erishish maqsad qilingan. Oilaning ma'naviy qadriyatlarini targ'ib qilish, o'zaro hurmat va mehr-oqibatni mustahkamlash orqali yosh avlodning sog'lom va ma'naviy barkamol bo'lib shakllanishiga erishiladi. 2022-yilda oila institutini mustahkamlashga qaratilgan 3000 dan ortiq tadbirlar o'tkazilgan bo'lib, bu jamiyatda oilaviy qadriyatlarning ahamiyatini yuksaltirishga xizmat qilmoqda¹⁶.

Demokratlashtirish va fuqarolik jamiyati nazoratining ma'naviy asoslari O'zbekiston jamiyatining ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy rivojlanishiga katta hissa qo'shmoqda. Milliy va ma'naviy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish

orqali jamiyatda fuqarolarning o'ziga xosligi va ma'naviy ongini yuksaltirish, yoshlarning demokratik qadriyatlarni anglashiga zamin yaratish mumkin. Shu bilan birga, jamiyatda bag'rikenglik va birdamlik muhitini shakllantirish orqali demokratik jamiyat poydevori mustahkamlanmoqda.

XULOSA. O'zbekistonda demokratlashtirish va fuqarolik jamiyati nazoratining nazariy va ma'naviy asoslarini rivojlantirish davlat siyosati va jamiyat taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. Demokratik jarayonlar va fuqarolik jamiyati mexanizmlarini mustahkamlash orqali erkin, huquqiy va farovon jamiyatni qurish yo'lida muhim qadamlar qo'yilmoqda¹⁷. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish davlat va jamiyat o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydi, davlat boshqaruvida fuqarolarning ishtirokini oshiradi va ular orasidagi ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytiradi¹⁸. Bundan tashqari, demokratlashtirish va fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish orqali aholining huquqiy savodxonligi oshmoqda, bu esa ularning siyosiy jarayonlarda faol ishtirok etishlariga imkon bermoqda. Fuqarolik jamiyati va davlat hokimiyati o'rtasidagi ochiq muloqot, davlat boshqaruvidagi shaffoflikni kuchaytirib, aholining davlatga bo'lgan ishonchini mustahkamlamoqda. Bu jarayonlar jamiyatda ijtimoiy adolat, huquq ustuvorligi va milliy qadriyatlarning rivojlanishini ta'minlashda katta ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy islohotlar, milliy va ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlar, fuqarolik jamiyatining barcha qatlamlarini rivojlantirish orqali yurtimizda barqaror demokratik jamiyatni shakllantirishga yo'naltirilgan. Shu boisdan, kelgusida O'zbekistonning demokratik rivojlanishi va fuqarolik jamiyatining mustahkamlanishi jamiyat farovonligini yanada oshiradi va milliy birdamlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

¹⁴ <https://president.uz/oz/lists/view/4960>

¹⁵ <https://gov.uz/oz/madaniyat/news/view/25309>

¹⁶ <https://cyberleninka.ru/article/n/o-zbekistonda-milliy-qadriyatlar-va-millatlararo-totuvlik>

¹⁷ Juergenliemk, H. Civil Society Reforms in Uzbekistan: More than Government Chicanery? Academia.edu, 2013 – b.60.

¹⁸ Jalolov U. Ijtimoiy nazorat mexanizmlari. Toshkent: Universitet, 2014. – b.59.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: O‘zbekiston NMIU, 2017. 488 b.
2. Karimov I.A. O‘zbekiston: Milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. I–jild T.: O‘zbekiston, 1996.
3. Ubaydullaeva D. Political Liberalization and Emerging Civil Society in Uzbekistan. ANU Press, 2022. – 278 bet.
4. Juergenliemk, H. Civil Society Reforms in Uzbekistan: More than Government Chicanery? Academia.edu, 2013 – 95 bet.
5. Ilkhamov A. (2019). The Thorny Path of Civil Society in Uzbekistan. Academia.edu. 120 bet.
6. Ergashev M. Fuqarolik jamiyati asoslari. Toshkent: Nodirabegim, 2015. – 198 bet.
7. Nabiyev F. Demokratiya va davlat boshqaruvi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – 210 bet.
8. Rasulov, X. (2019). O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatining rivojlanish yo‘llari. Toshkent: Sharq. 175 bet.
9. Ismailov M. (2021). From Strong State to a Strong Civil Society in Uzbekistan. Academia.edu. 150 bet.
10. Jalolov, U. Ijtimoiy nazorat mexanizmlari. Toshkent: Universitet, 2014. – 142 bet.
11. Yusupov, O. Demokratik davlatning huquqiy asoslari. Toshkent: Adolat, 2009. – 184 bet.
12. Xabar.uz (2023). 2023-yilda O‘zbekistonda milliy-madaniy tadbirlar. <http://m.xabar.uz/uz/mahalliy/20242025-yillarda-ozbekistonda-otkaziladigan-madaniy-tadbi>
13. Uzsmart.uz (2022). Millatlararo totuvlikni mustahkamlash. <https://uzsmart.uz/encyclopedia/encyclopedia/51516.html>.
14. President.uz (2023). Yoshlarga oid davlat siyosati. <https://president.uz/oz/lists/view/4960>
15. Gov.uz (2023). Ma’naviyat va ma’rifat markazlari faoliyati. <https://gov.uz/oz/madaniyat/news/view/25309>
16. Cyberleninka.ru (2022). Oila institutini mustahkamlashga qaratilgan tadbirlar. <https://cyberleninka.ru/article/n/o-zbekistonda-milliy-qadriyatlar-va-millatlararo-totuvlik>
17. Kurbanbayeva, M. (2024). Fuqarolik jamiyati g‘oyalarining milliy davlatchiligimizdagi o‘rni. Tamaddun nuri jurnali, 7(58), 247-250.
18. Kurbanbayeva, M. (2024). O‘zbek xalq og‘zaki ijodiyotida adolatli jamiyat to‘g‘risidagi ilk tasavvurlar ifodasi. Tamaddun nuri jurnali, 8(59), 78-81.
19. Kurbanbayeva, M. (2024). Fuqarolar vatanparvarligi – fuqarolik jamiyati institutlari shakllanishida muhim omil. Tamaddun nuri jurnali, 9 (60), 23-25.

